

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 23

5 juni 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,50 per jaar
voor België f 6,50
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Wat betekent voor mij het humanisme?

Toen ik direct na de oprichting van het Verbond lid ben geworden, was dat om duidelijk blijk te geven van mijn onbehagen over de maatschappelijke situatie in Nederland; een situatie, waarbij de onkerkelijken door hun christelijke medeburgers als het vuil en uitschot van de samenleving werden aangemerkt of althans tenminste als tweederangsburgers. Officiële verklaringen van hoge gezagsdragers, zoals de Vastenbrief van de Nederlandse bisschoppen en het ontwerp-grondwet van de heer Romme lieten wel geen twijfel bestaan over de gezindheid ten aanzien van de humanistisch denkenden. Het protest daartegen kon naar mijn overtuiging, gegeven de maatschappelijke verhoudingen, op geen andere wijze tot gelding komen dan door de samenbundeling van de krachten van alle gelijkgezinden. Zo is het dus begonnen als een verweer tegen een onduldbaar onrecht velen van ons aangedaan. Zo heb ik meerdere jaren volstaan met een eenvoudig lidmaatschap en mijn financiële bijdrage ter versterking van het getal en de middelen van onze organisatie. Door een verhuizing en het opgenomen worden in een kring van gelijkgezinden in mijn nieuwe woonplaats ben ik eerst gaan ontdekken dat het humanisme nog heel wat meer was dan een negatieve afweerhouding tegen dwang van medeburgers, een dwang, die overigens dank zij het Humanistisch Verbond nu wel grotendeels verleden tijd is geworden. De positieve elementen van onze beweging bleken mij gaandeweg belangrijker en lagen ten dele in het vlak van de persoonlijke belevenis en ten dele in de maatschappelijke behoefte.

Wat het eerste aangaat bleek mij dat gesprekken met gelijkdenkenden een veel grotere diepgang kregen, gegeven een min of meer gelijk

uitgangspunt. Deze gedachtenwisseling heeft mij een stuk persoonlijke verrijking gebracht van niet te schatten waarde. Nog steeds en nu ook sedert meerdere jaren in het internationale contact win ik aan inzicht in mijn eigen gedachtenleven. Juist deze persoonlijke winst heeft mij ook de ogen doen opengaan voor de enorme behoefte aan geestelijk contact, die zovelen in onze wereld van vandaag nog behoeven. Hier ligt een taak voor onze beweging, nationaal en internationaal, van ontzaglijke omvang, waaraan ten behoeve van het grote aantal humanistisch denkende en voelende mensen wij allen zullen moeten bijdragen en waartoe ondergetekende gaarne bereid is.

Algemener geformuleerd zou ik nog kunnen zeggen dat het de humanistische gedachtenwereld bij uitstek is die een verbetering en vernieuwing van ons levensklimaat kan bevorderen en aangezien ik dit noodzakelijk acht, reken ik het mij tot een eer en een plicht lid te zijn en te blijven van het Humanistisch Verbond.

personalia

W. C. Koppenberg, geboren 1903 te Amsterdam. Lagere en middelbare school aldaar tot 1921. Daarna avondstudie voor accountant. Lid Ned. Instituut van Accountants in 1933. Gevestigd in 1941 als zelfstandig accountant. Vele nevenfuncties bekleed in het politieke, sociale en maatschappelijke leven en in het bijzonder in de humanistische beweging; achtereenvolgens als voorzitter van een plaatselijke gemeenschap, voorzitter van het gewest Utrecht, lid en penningmeester van het Humanistisch Verbond, secretaris en penningmeester van de International Humanist and Ethical Union.

Konflikt rond Israël

Ontzetting en angst. Dat zijn de gevoelens van vandaag, nu de oorlog rondom Israël is losgebarsten. En ontredde. Uit vele gesprekken vandaag blijkt hoe velen zich vastgeklampt hadden aan de hoop dat het goed zou gaan. Dat wil zeggen, dat oorlogsgeweld vermeden zou kunnen worden. Nu is het zover. Weer een plek in de wereld waar het woeste geweld alle rede overstemt; waar leed en ellende hun spoor tekenen. De berichten spreken van bombardementen van steden. Hoe lang is het al geleden dat we dáárvan tenminste opschrokken: Rotterdam, Coventry, Guernica. We zijn er al aan gewend. Vertrouwd als wij zijn met de oorlog, sinds Vietnam onophoudelijk aan ons geweten knaagt.

Vertrouwd? Nee, dat gelukkig niet. Maar wel gewend. Tot we weer opschrikken zoals nu. En dan is het eerste wat we beseffen, dat het weer een mislukking geworden is, een échec. Vooral voor de Verenigde Naties. Want één ding is duidelijk: zij spelen hier geen rol meer. Zij waren onmachtig, al van de aanvang af van dit nieuwe konflikt. Het werd weer een zaak van de grote wereldmachten Rusland en Amerika. Men kan er over twisten of Oe Thant de troepen van de Verenigde Naties te vroeg teruggetrokken heeft of niet, of de Golf van Akaba een internationaal vaarwater is of niet, of we nu de rekening niet betaald krijgen van het Suez-avontuur. Men kan over zoveel twisten, zoals altijd.

Maar onbetwistbaar is dat de gedachte van een wereldrechtsorde allang gefaald heeft, omdat de grote machten toch niet tot een gezamenlijke politiek konden komen. Het is dwaasheid één van hen de schuld alleen te geven. Er is een wederzijds onoverkomelijk en misschien gerechtvaardigd wantrouwen; en daardoor een gezamenlijk falen. En dat falen brengt nu de kans op een wereldoorlog angstig naderbij. En daarom is het niet alleen ontzetting, maar ook angst. Meer nog dan het konflikt in Vietnam brengt wat nu gebeurt de oorlog op de drempel. Vandaar ook de onzekerheid bij zovelen die heen en weer geslingerd worden tussen hun sympathie voor Israël en hun afgrijzen voor de mogelijkheid van een nieuwe wereldoorlog. Dat geeft ook aanleiding tot allerlei overwegingen over het betrekkelijk recht van Egypte en Syrië. Ook zij streven, zegt men, op hun manier een vooruitstrevende politiek na. Dat kan men wel niet zeggen van landen als Koeweit en Saoedi-Arabië. Maar zegt men dan, is het niet begrijpelijk dat ze zich nooit hebben kunnen neerleggen bij de stichting van de staat Israël nu twintig jaar geleden? Ook al heeft dat land de Arabieren op zijn grondgebied niet als tweederangsburgers behandeld, ook al hebben daar van ouds joden gewoond, ook al zijn de joden daar tweeduizend jaar geleden verdreven, ook al zochten die joden wanhopig een tehuis na al hun ellende elders.

Maar wat er van dit alles zij, één ding is heel duidelijk. In een wereldrechtsorde kan iedere belangentegenstelling aan de orde gesteld worden. Alleen niet door geweld. Alle lidstaten van de Verenigde Naties hebben zich door hun toetreden verplicht geschillen langs vreedzame weg op te lossen. Daarvoor zijn het internationale hof van justitie en de Veiligheidsraad. Wie zich daaraan niet houdt, schendt de internationale samenleving en verbreekt de verdragen waartoe hij zich verplicht had. En verdragen

moeten gehandhaafd worden. Dat geldt niet alleen voor het Westen, maar dat is overal in de wereld een erkende regel. Als de Verenigde Naties de handhaving daarvan eisen staan ze in hun volle recht. Het is zelfs hun plicht.

Onze hoop moet nu zijn en kan niet anders zijn dan dat dit recht gehandhaafd zal worden. Dat betekent dat een „staakt het vuren” wordt afgekondigd. En we kunnen alleen maar hopen dat men de eendracht daarvoor kan opbrengen en dat men een „staakt het vuren” kan doorzetten. Daarvoor is samenwerking vooral ook tussen de grote machten een voorwaarde. Zal die samenwerking mogelijk zijn? Wie zijn hoop op de menselijkheid gesteld heeft, wil daaraan niet wanhopen. Hoe ook de standpunten in de wereld zijn, de rechtsorde is voor allen een belang die beseffen dat we zonder dat afdrijven naar een nieuwe katastrophe of naar nieuwe volkerenmoord.

En zelfs als een wapenstilstand bereikt wordt, staan we nog pas aan het begin. Want de konfliktstof blijft aanwezig zolang ook daarginds niet een vreedzame coëxistentie mogelijk wordt. Want op één of andere manier zal het probleem tot een redelijke oplossing moeten worden gebracht, hoe absurd juist de redelijkheid klinkt in dit geval. Welke dat zal zijn? Het is dagdromen om daar nu over te praten. Er is een oorlog aan de gang. Het helpt niet te vragen waar de oorsprong van het konflikt ligt. Tien jaar, twintig jaar, tweeduizend jaar geleden? Wie zal het zeggen. Net als in Vietnam kan men alleen maar een beroep doen op het gezond verstand om te beseffen dat er geen plaatselijke konfliktten meer zijn. Het gaat altijd de hele wereld aan.

Ontzetting en angst. Dat zijn de gevoelens van vandaag. Men zou uitzicht willen zien, eenvoudige leuzen willen aanheffen, de agressie willen stuiten. Leven in vrede en zekerheid. Maar de wereld is eigenlijk niet voor mensen gemaakt. We moeten het doen met deze angstwekkende internationale samenleving. Onze enige kans om de wereld bewoonbaar te maken is onze eigen vastberaden wil de rechtsorde die er is te handhaven, ook al kleven er gebreken aan en waar geen rechtsorde is die te scheppen ook al zal die niet volmaakt zijn. Om solidair te zijn met hen die lijden, niet alleen in woorden, maar ook in daden: om de krachten te activeren die de menselijkheid steunen waar zij bedreigd wordt. Om de macht die in de politiek onmisbaar is zo te richten dat samenleving mogelijk wordt. Ik wou dat ik meer kon zeggen in deze tien minuten. Maar de mensheid gaat nu eenmaal steeds langs de rand van de afgrond. De krachten die haar beletten er in te storten kunnen niet in tien minuten gewekt worden. Dat is een zaak van voortdurende bereidheid, voortdurende waakzaamheid en voortdurende vindingrijkheid. Ik hoop dat ook ditmaal genoeg van die kracht aanwezig is. En de helderheid om het juiste moment te beseffen wat we kunnen doen als het ons gevraagd wordt. Nu is meer dan ooit moed nodig. Want dat is volgens Plato te weten wat men vrezen moet en wat niet.

Wat we in elk geval het ergste vrezen moeten is te kort te schieten in meelevens met hen die slachtoffer zijn of worden van onze gezamenlijke onmacht om de wereld menselijk te bewonen.

J. P. van Praag

Kort kommentaar Uitzending van vrijdag 2 juni 1967.

„Een gelukkige beslissing”

Over de vrijheid van meningsuiting is van de week een belangrijke beslissing gevallen. Wat was er aan de hand? In Rotterdam hadden enkele mensen met borden rondgelopen. Ze hadden leuzen bij zich tegen de oorlog in Vietnam. Het waren in elk geval politieke leuzen; het onderwerp doet er niet eens zoveel toe. Daarvoor hadden ze een proces-verbaal gekregen, want dat mag niet volgens de politie-verordening daar. Tenminste niet zonder vergunning. Dat is trouwens in heel veel plaatsen zo. Om met een leus rond te lopen moet men vooraf vergunning vragen. Als men dat niet doet, is men strafbaar. Zo was het tot nu toe. Maar van de week heeft ons hoogste rechtscollege, de Hoge Raad, uitgemaakt dat alle politie-verordeningen die dat bepalen, ongeldig zijn. Men kan dus zonder vergunning de leuzen rondragen die men wil. Laat er geen misverstand over ontstaan. Dat betekent niet dat men bijvoorbeeld een optocht mag houden zonder vergunning. Want daarbij komen het verkeer en de openbare orde in het geding. Ook mag men niet met alle leuzen rondlopen. Als de leus op zichzelf strafbaar is, dan kan men nog een bekeuring krijgen. „Johnson moordenaar” mag niet; dat is toevallig ook van de week nog eens vastgesteld. Niet door de Hoge Raad, maar door de politie-rechter. Daarover zou trouwens een andere keer ook nog wel het één en ander te zeggen zijn.

Maar wel mag men alleen of met enkelen zonder voorafgaande vergunning niet-strafbare leuzen in het openbaar rondragen. Dat is nu uitgemaakt en het is eigenlijk nogal een opzienbarende beslissing. De Hoge Raad heeft bepaald dat al die politie-verordeningen in strijd zijn met de grondwet. Die zegt dat niemand voorafgaande goedkeuring nodig heeft om zijn gedachten kenbaar te maken door middel van geschriften. Oorspronkelijk sloeg dat heel bepaald op gedrukte geschriften: kranten, boeken, brochures, pamfletjes, enz. De grondwet spreekt niet over vrijheid van meningsuiting in het algemeen. Dat denkt men wel eens, maar het is niet zo. Men heeft de vrijheid van vereniging en vergadering, de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van drukpers.

VAKANTIE

Voor 1967 organiseert een buitenwerkcommissie de volgende jongerenkampen.

1. Voor de 10 t/m 12 jarigen een week naar een tentenkamp in Vierhouten van 1 t/m 8 juli. Prijs f 60,—.
2. Voor 13 t/m 15 jarigen 2 tentenkampen op Texel. Een gedurende de 1e helft van juli en een de 1e helft van augustus. Prijs f 100,—.
3. Voor 16 t/m 18 jarigen. 2 trektochten:
 - a. Frankrijk. 4 t/m 19 juli.
 - b. Engeland. 1 t/m 16 augustus.Prijs voor deze kampen f 215,— per persoon incl. reiskosten vanaf resp. Rotterdam en Hoek v. Holland.

Voor volledige inlichtingen kunt u zich wenden tot Mej. O. Verwaal, Kastelenplantsoen 58, Utrecht.

Nu heeft de hoogste rechter in ons land uitgemaakt dat die vrijheid van drukpers ruim opgevat moet worden. In onze moderne tijd met zijn snel veranderende opvattingen hoort daar ook toe de vrijheid om leuzen op borden te tonen. Dat is een belangrijke uitbreiding. Als humanist juicht men dat toe. Natuurlijk brengt iedere vrijheid weer nieuwe mogelijkheden van conflicten mee. Maar die kans is kleiner, naarmate we verdraagzamer zijn; minder gauw geërgerd of gekwetst. En in elk geval is op die manier een onnodige oorzaak van conflicten weggenomen. Wat niet verboden is, kan ook niet overtreden worden. De enkeling krijgt er een mogelijkheid van meningsuiting bij. En dat past bij de gedachte van een mondige burger. De democratie wordt niet beschermd door alles wat aanstoet geven kan te verbieden. Een gezonde en sterke democratie werkt door middel van de botsing der meningen. Die kan fel zijn zonder te beledigen. Want dat mag ook nu niet. Maar een democratie die geen ruimte laat aan de vrije verkondiging van meningen binnen de grenzen van de wet, steekt zijn kop in het zand. Eerlijke meningen mogen geuit worden — en bestreden — dat is democratie. En dat kan de menswording en de burger alleen maar bevorderen. Hoe minder verboden, hoe weerbaarder de democratie, hoe vrijer de enkeling. Dat alles heeft zijn grenzen; daarover een andere keer misschien eens wat meer. Maar wat de Hoge Raad nu uitgesproken heeft, is een gelukkige beslissing.

J. P. van Praag

HUMANISTISCH VAKANTIECENTRUM „DE ARK”

Belvédèrelaan 14, Nunspeet.

Goede verzorging, redelijke prijzen.

Kamers beschikbaar tot 8 juli en van 29 juli tot 2 september.

Folder op aanvraag.

Vanaf 1 juni inschrijving mogelijk voor de bejaardenweken van 9 tot 30 september, in het Humanistisch Vakantiecentrum „De Ark”. Deelname voor personen boven de 60 jaar, prijs f 65,— p.p. per week.

GESCHIEDENIS VAN HET HUMANISME IN NEDERLAND

van dr. A. L. Constandse

Verkoopprijs: f 8,90. Te bestellen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht door storting of overschrijving op postrekening no. 30 49 60, met vermelding van de titel van het boek.

Alweer

Het is weer eens zo ver. We moeten weer naar alle nieuwsberichten luisteren en kijken om te weten te komen, wat de heren in Washington en Moskou, in Parijs en Londen, in Caïro en Tel Aviv, gezegd hebben, zeggen en zullen zeggen. En vooral New York moeten wij in de gaten houden, want daar kon wel eens de beslissing vallen. Of niet natuurlijk en dan wordt het pas erg.

Het is weer zover, dat wij het beklemmende gevoel hebben: Wat je ook doet of wilt, je kunt er niks aan veranderen, de hele zaak gaat buiten je om en de beslissing ligt bij mensen op wie je geen invloed kunt uitoefenen. Je hoopt maar dat deze keer weer goed kan gaan, maar je weet er niets van en je vreest weer het ergste.

George Orwell heeft in zijn boek „1984” geschreven, dat er in dat jaar geen grote oorlogen meer zullen zijn. Wel zullen op verschillende hoeken van de wereld, nu eens hier en dan weer daar, oorlogen zijn maar die worden niet algemeen. Het lijkt er op dat 1984 al begonnen is. Wij hebben Korea gehad en wij hebben Vietnam. En wat zal er in Israël gebeuren? Als het heel goed gaat gebeurt er niets. Maar als er wel iets gebeurt, alleen daar in het oosten, dan halen wij al verlicht adem. Natuurlijk, natuurlijk, wij weten het allemaal wel, dat daarmee de Joden en de Arabieren niet geholpen zijn. Wij weten, dat elke vorm van oorlog mensonterend is en dat je er elk uur van de dag mee bezig moest zijn. Maar zo zit een mens niet in elkaar. Daarvoor schiet onze fantasie tekort. Gelukkig maar. Vietnam is erg en als er in Israël gevochten wordt is dat ook erg. Maar pas als je kinderen, familieleden of vrienden er onmiddellijk bij betrokken zijn ga je begrijpen wat er aan de hand is. En als je zelf aan de beurt bent.

Tot de weinige boeken die mijn ouders bezaten, behoorden een tweedelig werk, genaamd „De oorlog in Zuid-Afrika”, geschreven door een zekere heer Penning. Uit dat boek kreeg men, kreeg ik althans de indruk, dat de Boeren van overwinning naar overwinning waren getrokken om tenslotte door een of andere gemene streek van de Engelsen toch te verliezen. Aangezien ik destijds nog geen tien jaar oud was, moet mij het een en ander van de verwikkelingen zijn ontgaan. De oorlog vond ik een boeiend bedrijf.

Alras bleek mij, dat oudere mensen daar anders over dachten. In de zomer van 1914 was ik voor het eerst van mijn leven uit logeren bij een oom en tante die een huis in Bergen hadden gehuurd. In mijn herinnering was het steeds mooi weer en alles ging goed, behalve dan dat ik 's avonds erg naar mijn moeder verlangde, hetgeen mijn oom een kinderachtige afwijking vond. Hij had goed praten, hij had helemaal geen moeder.

Op een morgen (de hele logeerpartij heeft een week geduurd) liepen tante en twee nichten met betraande ogen rond. Uit de zenuwachtige gesprekken maakte ik bij stukjes en beetjes op,

dat er oorlog was. Niet in Bergen natuurlijk, maar ergens ver weg en daarom moest de man van een nicht die zojuist was gehuwd, soldaat worden. In die tijd heb ik het woord mobilisatie leren kennen. Er heerste overal een vreemde opgewondenheid, waarvan ik niets begreep. Maar de volgende dag kwamen mijn vader en moeder mij halen, want er werd gezegd, dat er geen treinen meer zouden rijden. In de jaren die volgden heb ik mijn kennis van Noord-Frankrijk aanzienlijk uitgebreid. Ouder wordende werd ik ook in de oorlogseconomie ingeschakeld. Ik stond uren in de vleesrij en in de meelrij en in de eenheidsworstrij. Ik zocht drijfhout aan het strand en kneedde papierballen om te verstoken. Wij aten veenaardappelen gedrenkt in een vocht dat was vervaardigd met dr. Heinrich Schliepers Krachtsausenpoeder. Volgens mijn ouders was dr. Heinrich Schlieper een vuile dief die voor duur geld rommel leverde. Voor mijn vader en grootvader was de grootste ramp, dat er geen tabak meer te krijgen was, een calamiteit die zich volgens mijn grootvader sinds de Franse tijd niet meer had voorgedaan. Hij had er zijn grootvader wel over gehoord. Enfin, tenslotte werd het 11 november 1918 en toen werd alles langzamerhand weer beter. Maar een jaar of vijftien later begon het weer lelijk mis te worden. De lucht was vervuld van Teutoonse krijgsgesangen en het was ons toen al duidelijk, dat de vrede niet eeuwig zou duren. Ik woonde destijds net aan de andere kant van het land, een kilometer of vijf, zes van de Duitse grens, zodat het gevoel van „dat wordt donderen” zes jaar lang bijzonder levend is gebleven.

Het werd donderen. In 1939 kwamen de eerste oorlogsverklaringen en ik kreeg op een schone zomeravond het verzoek mij de volgende dag naar mijn mobilisatiebestemming te begeven. Het dragen van eigen schoenen werd dringend aanbevolen. Ik kocht de beste die er waren voor f 5,50 (voor vader en zoon) en reisde af. Er is niet gehuild.

Mijn mobilisatiebestemming was een schilderachtige vestingstad, die wij geheel hebben omgeven met loopgraven en vernuftig gecamouflerde geschutopstellingen, zomede latrines. Toen alles klaar was trokken wij weg. Af en toe werden de verloven ingetrokken en telkens kwam het onheil een stap dichterbij. Toen het zich eindelijk in de vorm van Stuka's en parachutisten aan ons vertoonde, was mijn voornameste gevoel een gevoel van opluchting. Tenslotte had ik de oorlog zeven jaar verwacht.

U weet uit eigen ervaring of hebt gelezen hoe het de daarop volgende vijf jaar gegaan is. Het is niet om naar terug te verlangen. Sinds het einde van de oorlog zijn er nu ruim 22 jaar verlopen. Dat is bijna anderhalf jaar meer dan de vrede tussen de twee wereldoorlogen heeft geduurd. Het schijnt dat de mensen er alweer genoeg van hebben. Zouden mijn kleinzonen nu ook weer oorlogskaartjes moeten verzamelen?

H. H.

uitzendingen van het humanistisch verbond

maandag 12 juni 1940 uur: Dr. A. J. Wichers: „Tegenstellingen” (Hilv. II)

vrijdag 16 juni 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I)

maandag 19 juni 19.40 uur: A. L. Constandse: „Van God verlaten” (Hilv. II)

maandag 19 juni Televisieuitzending van 19.00—19.30 uur (Ned. I)